Šurfas 4 tirtas 1,9 m į PV nuo Vytauto g. namo 47 (bibliotekos) ir 1,7 m į ŠR nuo Vytauto g. Jo paviršiuje buvo 24–30 cm storio juodos žemės sluoksnis, po kuriuo maždaug iki 80 cm gylio tęsėsi maišyto šviesiai ir tamsiai rudo žvyro sluoksniai. Šurfe 42 cm gylyje atidengtas lauko akmenų grindinys ir rastas neaiškios paskirties geležinis dirbinys – prie koto tvirtinamas smaigas.

Jau iškastoje tranšėjoje elektros kabeliui J. Janonio g., ties sklypu 11 rastas geležinis vyris ir kablys bei keliolika žiestų puodų (3 pakraštėlių ir 8 dugnelių fragmentai, ąselė), puošto fajansinio indo šukės.

Veisiejų miestelio istorinėje dalyje kasamų tranšėjų elektros kabeliams 2008 m. archeologinis žvalgymas parodė, jog šioje vietoje yra senamiesčio kultūrinis sluoksnis su archeologinio laikotarpio radiniais, o dvaro sodybos (MC 270) teritorijoje – dar ir su mūro statinių liekanomis. Archeologiniai radiniai – moneta, sidabrinis apvalėlis, kalvio darbo vinys, žiesta keramika ir kt., aptikti iš tranšėjų išmestame grunte, datuojami XVI–XIX a. (Veisiejų miestelis nurodomas nuo XVI a. I pusės), o kai kurie mūro fragmentai gali būti ankstyvesni, nei 1744 m. pastatyti dvaro rūmai (Veisiejų dvaras minimas jau 1501 m.; spėjama, jog pirmieji dvaro rūmai buvę Veisiejų ežero saloje). Tikėtina, jog ir Veisiejuose dvaras, bažnyčia ir miestelis su aikšte nuo seno sudarė vienalaikį kompleksą.

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kurių metu 4 vietose ištirtas bendras 8 m^2 plotas, parodė, jog Veisiejų senojo miesto vieta formavosi į V nuo Ančios ežero pratakos (dabartinio tilto), pusiasalio R pakrantėje. Čia aptiktas išlikęs iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu žemutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte surasta žiesta keramika, puošta banguotiniu ir lygiagrečių linijų ornamentu, leidžia teigti, jog Veisiejų miestelis kūrėsi XIV–XV a. datuojamoje senovės gyvenvietėje.

Kultūros paveldo objektą – Veisiejų senamiestį būtina įrašyti į NKVR.

Veisiejai manor site and town

In April 2008, a field survey was conducted along the route of an electric cable that was being laid at the site of Veisiejai manor (Lazdijai District). Fragments of masonry walls were discovered at four findspots and roof tile fragments, stove tile fragments, potsherds, and other isolated finds were collected. Four test pits (a total area of 8 m^2) were excavated on Vytauto Street in the Old Town and an Old Town cultural layer up to 50 cm thick was discovered. Wheel thrown pottery decorated with curved and parallel line designs (Fig. 1:1–2) was discovered in the lower horizon and plain pottery (Figs. 1:3–4; 2) in the upper. The finds date to the 16th–19th centuries.

Birutė Salatkienė

Kurtuvėnų dvaro sodyba

Kurtuvėnų dvaras istoriniuose šaltiniuose minimas nuo 1498 m. Penkis šimtmečius gyvavusi dvaro sodyba pradėjo nykti po I Pasaulinio karo, kai sudegė dvaro rūmai, o žemės valdą apkarpė žemės reforma. Pokario metais rūmai buvo visai sugriauti, o kitus dvaro pastatus naudojo vietinis kolūkis. Dvaro sodybos rekonstrukcija prasidėjo 1995 m., kai Kurtuvėnų regioninio parko direkcijai buvo pritaikytas rekonstruotas oficinos pastatas. Nuo tada vykdomi nuoseklūs dvaro sodybos archeologiniai tyrinėjimai, padėję rekonstruo-

ti oficiną, parko takų struktūrą, parterį, Pliaterių rūmų terasą. Buvo lokalizuotos ledainės ir ratinės vietos, ištirti senosios kalvės pamatai (*ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 204–208; Salatkienė B., Kurtuvėnai – piliakalnis, dvaras, miestelis, *Kurtuva. Kurtuvėnų regioninio parko metraštis.* Šiauliai, 1996, t. 2, p. 15–22; *ATL 1998 ir 1999 metais,* V., 2000, p. 375–382; Salatkienė B., Kurtuvėnų dvaro sodybos tyrinėjimai, *Kurtuva. Kurtuvėnų regioninio parko metraštis. 1999,* Šiauliai, 2000, t. 5, p. 85–105; *ATL 2005 metais,* V., 2006, p. 182–189; *ATL 2006 metais,* V., 2007, p. 212–218; *ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 261–270). Archeologinius tyrimus inicijavo Kurtuvėnų regioninio parko direkcija, nuosekliai ir kryptingai rekonstruojanti dvaro sodybos funkcijas ir palaipsniui atstatanti čia buvusius statinius.

2008 m. tęsti dvaro sodybos rekonstravimo darbai, todėl buvo numatyta ištirti 2 objektus – buvusią Kurtuvėnų miestelio turgaus aikštę bei jos pakraštyje aptiktus akmeninius pamatus, dvaro sodybos kiemą tarp rūmų ir parko, kur 1998 m. tyrimų metu buvo rastas vertikalus medinis stulpas, kuris galėjo būti šaltiniuose minimo medinio „povalušo“ (ginklinės), pastatyto ant stulpų, liekana.

Kurtuvėnų dvaro sodybos 2008 m. archeologinių tyrimų metu iš viso buvo ištirtas 542,75 m^2 plotas: šurfai 1–19T– 38,75 m^2; perkasa 36 – magazino pamatai – 384 m^2; perkasa 37 – dvaro sodybos kiemas – 120 m^2.

Turgaus aikštė. Buvusią Kurtuvėnų turgaus aikštę iš P ir R riboja rekonstruota Pliaterių laikotarpio dvaro sodybos tvora, o iš V–ŠV pusės – P. Višinskio gatvė. Jos ŠR gale stovi akmens mūro pastatas, statytas Ventos–Dubysos kanalo statybos laikais (tada buvo daržovių sandėlis, dabar gyvenamas namas). Nuo P. Višinskio gatvės aikštę skyrė gyvatvorė, o nuo gyvenamo namo kiemo – jaunų eglaičių eilė. Nuo šventoriaus vartų į dvaro sodybą buvo nutiestas keliukas, dalijęs aikštę į Š ir P dalis. Nuo aikštės ŠV kampo link PR kampo tarybiniu laikotarpiu buvo nutiestas asfaltuotas kelias į kolūkio kontorą. Pastaruosius 50 metų aikštė buvo apaugusi savaimingais medžiais, daugiausia uosiais, apžėlusi žole. Turgaus aikštėje buvo iškasta 19 šurfų. Apibendrinant jų tyrimą galima padaryti keletą išvadų. Kurtuvėnų turgaus aikštė buvo susiformavusi žemoje, šlapioje vietoje. Jos paviršius nebuvo lygus, kiek įdubęs centrinėje dalyje. Per aikštę ŠV kryptimi ėjo kelias iš dvaro į miestelį. Aikštės plote kaupėsi maišyta žemė, be to, aikštė buvo sausinama pilant griuvenas, smėlį, tačiau šurfų tyrimai parodė, kad niekada nebuvo žvyruojamas ar sausinamas visas aikštės plotas, o tik nedideliais ploteliais ir skirtingu metu. Aikštės Š dalis buvo užversta maišytu moliu, tikėtina, atgabentu čia iš netoliese statytų miestelio namų pamatų. Pamatų akmenis artimiausios sodybos gyventojai atkasa savo darže ir sode. Jie matosi dabartinės P. Višinskio g. R pusėje iki jos susikirtimo su Pavasario gatve. Tarybiniu laikotarpiu turgaus aikštė buvo apleista, čia buvo pilamos šiukšlės (šurfas 17T). Per aikštę ėję keliukai, vedę į tuometinius kultūros namus ir kolūkio kontorą, buvo tvarkomi, išasfaltuoti, bet kolūkiui sunykus, taip pat buvo apleisti.

Vertingo kultūrinio sluoksnio turgaus aikštėje neaptikta. Radiniai čia buvo aptikti tik šurfe 17T, tarybinio laikotarpio šiukšlių duobėje. Joje iš viso buvo rasti 378 radiniai, tačiau į radinių sąrašą įtraukta 17, kadangi didelę dalį jų sudarė grafo Zubovo koklių fabriko Aleksandrijoje kokliai ir jų fragmentai, Palemono keramikos gamyklos čerpių duženos ir panašiai.

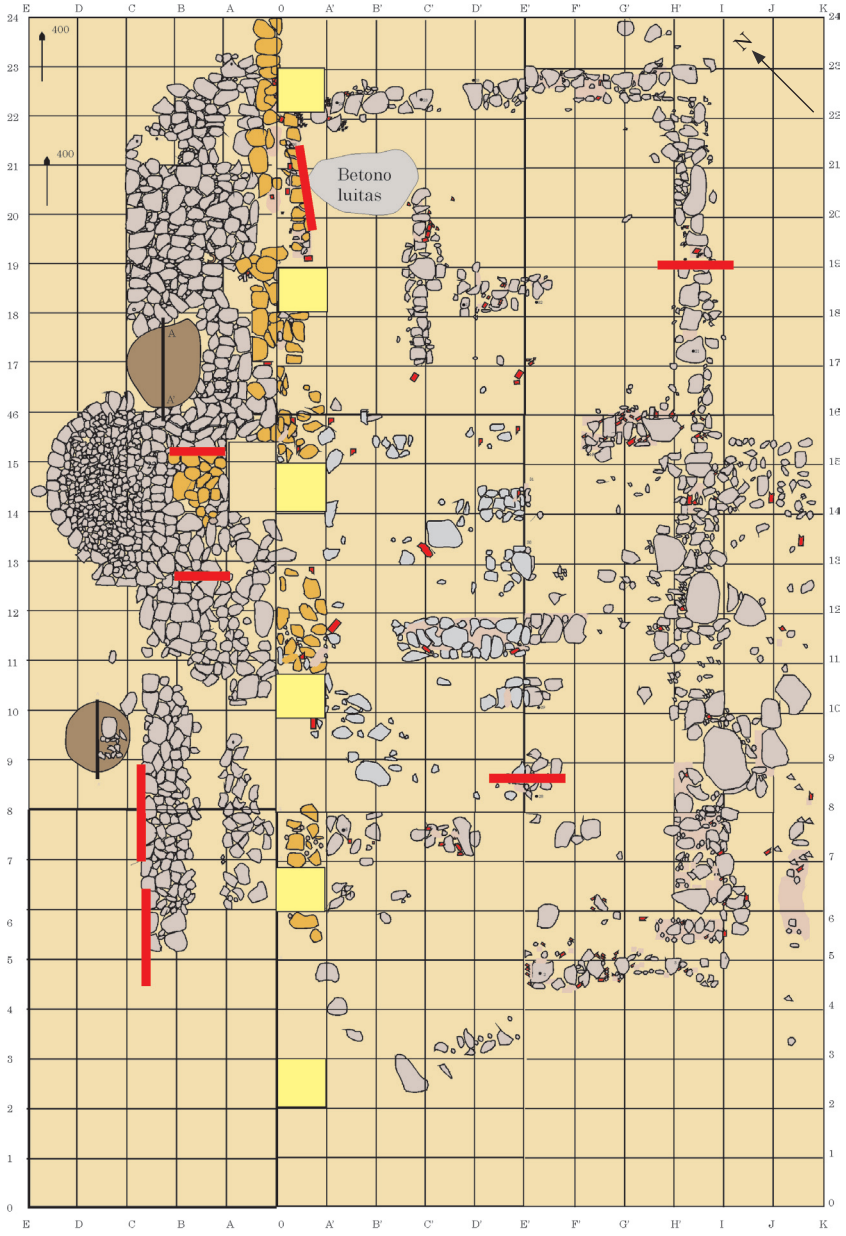
Magazinas. 2007 m. rekonstruojant dvaro sodybos tvorą ir vedant elektros kabelį jos perimetru, buvusios Kurtuvėnų turgaus aikštės ŠR dalyje ties eglaičių gyvatvore buvo išversta nemaža akmenų. Kai kurie jų buvo su prilipusiu kalkių skiediniu. Šis faktas paskatino ištirti šią vietą ir patikrinti, ar nebūta čia kokio nors statinio liekanų.

Tiriamame plote, 20 cm gylyje, tuojau po velėna pasirodė stambūs, plokšti, glaudžiai sukloti akmenys. Preparavus paaiškėjo, kad tai labai gerai grįstas grindinys. Tvoros V pusėje buvo atidengtas 19 m ilgio ir 2,8 m pločio grindinys, suklotas iš įvairaus dydžio akmenų. Didžiausi 55x45x40 cm ir panašaus dydžio akmenys buvo sudėti grindinio V pakraštyje. Jie sudėti plokščiosiomis pusėmis į viršų, kruopščiai pritaikyti vienas prie kito pagal formą, jų tiesiosios kraštinės atgręžtos į pakraštį. Toliau nuo krašto tarp didesnių 40x30x35 cm ir panašaus dydžio akmenų sudėti ir smulkesni akmenys – 13x17x10 cm dydžio, kad užpildytų tarpus tarp didesniųjų. Ties grindinio viduriu išryškėjo gražiai išgrįstas puslankis – priebutis. Grindinio akmenys sukloti tiesiai ant įžemio, be jokio įgilinimo ar smėlio sluoksnio apačioje. Grindinys gana smarkiai apardytas. Neišlikęs jo P galas, o visą P dalį išilgai perkirto 2007 m. tiesto elektros kabelio apie 80 cm pločio griovys. Š gale grindinį suardė 2 m ilgio ir 1,6 m pločio tarybinio laikotarpio šiukšlių duobė, primesta skardos gabalų, polietileno plėvelės, dviračių detalių, lentgalių, skudurų ir kitokio šlamšto.

Grindinio forma, ypač puslankis, sudarantis tarsi priebutį, rodė, kad tai pastato dalis, greičiausiai fasadinė pusė, todėl buvo būtina pratęsti perkasą už dvaro tvoros į R ir patikrinti, ar ten išliko šio pastato pamatai. R pusėje išilgai tvoros buvo privažinėtas lauko keliukas, kuriuo vietiniai gyventojai važinėjo ir vaikščiojo iki pastarojo laiko, ir tų pačių gyventojų suversta didelė šiukšlių krūva. Tyrinėjant perkasos R dalį buvo aptikti ir preparuoti apardyti pastato pamatai. Labiausiai suardytas P pamatas, jo akmenys išsklaidyti 4x5 m dydžio plote. Gerokai apardytas ir R pamatas, kur akmenys mėtosi apie 2 m nuo pamato. Pastato V pamatą suardė virš jo nutiesta tvora.

Sujungus abipus tvoros buvusias perkasos dalis paaiškėjo, kad joje aptiktas pastatas buvo orientuotas ŠR–PV kryptimi, jo ilgis 19 m, plotis 13 m. 4 m ilgio priebutis ties V fasado viduriu išsikiša už pastato ribų į V 1,8 m. Pastato pamatai pakloti tiesiai ant įžemio, rudo, kieto molio. Jie sumūryti iš įvairaus dydžio lauko riedulių, surištų rusvu kalkių skiediniu, kuriame daug molio. Tarp akmenų į pamatus vietomis įmūryta pusplyčių ir plytgalių. Akmenys labai skirtingo dydžio, kampuose sudėti didesni, 60x50x40 cm dydžio. Patys didžiausi, 100x60x40 cm, 85x50x65 cm dydžio akmenys pakloti R pamate, kur galėjo būti kitos durys į pastatą. Akmenys pamate sudėti viena ar dviem eilėmis, priklausomai nuo akmenų dydžio, mažesni – dviem eilėmis (1 pav.).

Pirminis pamatų aukštis buvo apie 50 cm. Jis buvo nustatytas pagal Š, geriausiai išsilaikiusio pamato aukštį. Kitose vietose pamato aukštis siekė 25–30 cm. Pamatų plotis įvairus. Siauriausias Š pamatas, kurio plotis 50–60 cm, o plačiausias R. Geriausiai išsilaikęs jo P galas buvo 1,2 m pločio. P pamatas labai suardytas, todėl pirminio jo pločio nustatyti nepavyko, o išlikusių fragmentų plotis siekia 40–60 cm. Š pamato ilgis nuo tvoros – 8,7 m, plotis 60 cm, aukštis 20–30 cm. R pamatas statmenas Š, 18,75 m ilgio, 60–120 cm pločio, 20–30 cm aukščio. P pamatas statmenas R, jo ilgis iki tvoros 9,2 m, tačiau išlikęs tik 3 m ilgio jo

1 pav. Magazino pamatų planas: 1 – grindinio, pamatų ir tvoros pjūvių vietos. B. Salatkienės brėž.

Fig. 1. The plan of the storehouse foundation: 1 – location of the paving, foundation, and fence profiles.

fragmentas prie susikirtimo su R pamatu, o kita dalis suardyta. Išlikusio fragmento plotis 40–50 cm, aukštis 20–30 cm.

Pastato viduje yra išlikę ir vidinių sienų pamatų, išdėstytų tiek išilgai, tiek ir skersai išilginės pastato ašies. Vienas išilginės vidinės sienos pamatas buvo prie Š pamato. Išlikęs jo fragmentas buvo 3,6 m ilgio, 20–30 cm pločio P gale ir 85 cm Š gale, 30 cm aukščio. Jo akmenys sudėti dviem eilėmis, surišti rusvu kalkių skiediniu, tarp akmenų įmūryta plytgalių. Išlikę ir 3 skersinių vidinių sienų pamatų liekanos. Vienos jų fragmentas iš R pusės jungiasi su ką tik aprašytu išilginės sienos pamatu. Jis 1,9 m ilgio, 65 cm pločio, 20–30 cm aukščio, akmenys sudėti dviem eilėmis, surišti rusvu kalkių skiediniu, tarp akmenų įmūryta plytgalių. Kitas skersinės sienos pamato fragmentas jungiasi su R pamatu. Fragmentas 1,9 m ilgio, 60–90 cm pločio, 35 cm aukščio. Geriausiai išsilaikęs vidinės sienos pamato fragmentas buvo 3,95 m ilgio, 80 cm pločio, 30 cm aukščio. Jis sumūrytas iš įvairaus dydžio, nuo 40x45x30 cm iki 10x15x17 cm, akmenų lygiais kraštais, priderintų vienas prie kito pagal formą. Akmenys sudėti 1–2 eilėmis, surišti rusvu kalkių skiediniu, įmūryta ir plytgalių. Iš vidinių sienų pamatų galima spėti, kad pastate turėjo būti 4 patalpos – viena jų 3 m pločio ir 6 m ilgio, antroji 5 m pločio ir 6 m ilgio, trečioji, užėmusi visą pastato plotį, 3 m pločio ir 9 m ilgio. Pati didžiausia ketvirtoji patalpa, buvusi pastato P gale, buvo 7 m pločio ir 9 m ilgio.

Be vidinių sienų pamatų, pastato viduje buvo rasta keletas skiediniu surištų akmenų plotelių. Kurtuvėnų dvaro sodybą rekonstruojančios firmos „Telšių meistras“ darbų vykdytojas Donatas Stasiulis teigė, kad tokie dariniai buvo aptikti ir rekonstruotame Kurtuvėnų dvaro svirne. Skiediniu sutvirtintos akmenų krūvelės prilaikė grindų sijas, kurios buvo suklotos ant išorinių ir vidinių pamatų. Greičiausiai tuo pačiu tikslu akmenys buvo sumūryti nedideliais ploteliais ir tiriamajame pastate. Vienas tokių akmenų plotelių buvo 70x5 cm dydžio, 20–30 cm aukščio. Jame akmenys sudėti viena eile, glaudžiai, nesurišti skiediniu. Kitas plotelis buvo stačiakampis, 1 m ilgio, 70 cm pločio, 20–30 cm aukščio. Jo akmenys surišti skiediniu, sudėti viena eile. Trečiasis plotelis buvo 95x100 cm dydžio, 20–30 cm aukščio, akmenys taip pat surišti skiediniu, sudėti viena eile tarpuose, yra plytų trupinių. Ketvirtasis plotelis buvo 1,3 m ilgio, 65 cm pločio, 20–30 cm aukščio, akmenys surišti skiediniu, sudėti viena eile, tarpuose yra plytų trupinių.

Pastato pamatų V dalyje, ant grindinio aptikta akmens mūro liekanų, pastatytų ant grindinio. Tai buvo 30x25x30 cm ir panašaus dydžio lauko rieduliai ir skaldyti akmenys, surišti rusvu kalkių skiediniu. Mūro fragmento dydis 1,7x1,1 m dydžio ir 20 cm aukščio. Liko neaišku, ar jis susijęs su grindiniu, ar priklauso vėlesniems statiniams, kadangi tarp šio mūro ir tvoros 1,4x1 m grindinio plotas suardytas, kasant duobę Pliaterių laikų tvoros stulpo pamatams. Preparuojant grindinį tarp rekonstruotos tvoros stulpų buvo pastebėta daugiau akmens mūro fragmentų, 30 cm aukštesnių už grindinį. Šie fragmentai buvo išlikę tarp rekonstruotos tvoros stulpų. Preparavus keletą tarpų paaiškėjo, kad visa Pliaterių tvora pastatyta virš senesnės akmenų mūro tvoros ir kartoja jos konfigūraciją (2 pav.).

Tokiu būdu paaiškintas 1998 m. radinys, kai telefono kabelio trasa perkirto akmeninės sienos fragmentą Pliaterių tvoros vietoje. Tada buvo atrasti 3 tvoros stulpų pamatai, o tarp jų – žeme apneštos mūro tvoros likučiai. Dėl

2 pav. Magazino pamatai iš ŠR. B. Salatkienės nuotr.
Fig. 2. The storehouse foundation from the NE.

mažos tuometinių tyrinėjimų apimties nebuvo išaiškinta, kad tai buvo dvi skirtingų laikotarpių tvoros, pastatytos toje pačioje vietoje. Taigi pastato pamatus kertanti Pliaterių laikotarpio dvaro sodybos tvora buvo pastatyta virš senesnės, greičiausiai Nagurskių laikotarpio akmenų mūro tvoros. Iš šaltinių yra žinoma, kad XVIII a. dvaro savininkai Nagurskiai ne tik pasistatė naujus dvaro rūmus, bet amžiaus pabaigoje įrengė parką su takais, tvenkiniais. Tuo metu ir turėjo būti pastatyta akmenų mūro tvora, juosianti visą parką. Tada, XVIII a. pabaigoje, magazino pastatas jau turėjo būti sunykęs, kadangi Nagurskių laikotarpio tvora kerta jo pamatus išilgai. Iki parko įrengimo dvaro sodybos teritorija turėjo būti mažesnė, ir magazinas stovėjo už tos teritorijos ribų. Parkas praplėtė sodybos teritoriją į miestelio pusę iki pat turgaus aikštės ir magazino liekanų.

Apibendrinant galima padaryti tam tikras išvadas apie pastato dydį, konstrukciją ir paskirtį. Tai būta medinio pastato akmenų mūro pamatais, išilginiu fasadu atgręžto į Kurtuvėnų miestelio turgaus aikštę. Jis buvo 19 m ilgio, 13 m pločio. Išilgai viso V fasado prie pastato buvo išgrįstas privažiavimas, galbūt dengta pastogė su pusapvaliu priebučiu fasado viduryje. Kitas įėjimas į pastatą buvo įrengtas R fasado P pusėje ir durys turėjo atsiverti į didžiausią patalpą. Iš pamato pločio šioje vietoje ir didelių akmenų abipus tikėtino įėjimo išsidėstymo galima spėti, kad čia galėjęs būti dengtas priebutis. Pastate buvo mažiausiai 4 nevienodo dydžio patalpos, skiriamos vidinių sienų su pamatais. Pastatas buvo su medinėmis grindimis, suklotomis ant medinių balkių. Pastato viduje neaptikta jokių krosnies pėdsakų, todėl jis negalėjo būti gyvenamas. Kadangi nebuvo krosnies, atsisakyta pradinės prielaidos, kad aptariamasis pastatas galėjęs būti smuklė, pastatyta patogioje vietoje, prie turgaus aikštės. Galima daryti prielaidą, kad pastatas galėjęs būti skirtas sandėliavimui ar prekybai. Pastarąją prielaidą pagrindžia grindinys priešais pagrindinį fasadą. Dar viena tikėtina pastato paskirtis – dvaro magazinas. Tokią jo paskirtį būtų galima paaiškinti jo dislokacija – dvaro ir miestelio erdvių susikirtime.

Perkasoje 36, magazino pamatų aplinkoje, iš viso rasti 557 radiniai, tačiau tik 60 iš jų įtraukta į radinių sąrašą, kadangi dauguma jų buvo arba smulkūs fragmentai, arba kaulai, tarybinių butelių šukės, fabrikinės vinys ir panašiai. Tarp radinių buvo storasienės ir glazūruotos keramikos, daug kaltinių įvairaus dydžio vinių, stiklinių buteliukų ir taurelių, nemažai gyvulių kaulų. Tarp radinių esama įvairaus dydžio pasagų. Rastos 7 monetos ir vienas medalis. Tai Rusijos, TSRS, hitlerinės Vokietijos ir Lietuvos monetos. Seniausia jų 1879 m. sidabrinė 10 kapeikų rusiška moneta. Rastas ir 1980 m. Maskvos olimpiados medalis. Nepastebėta, kad ankstyvesni radiniai –

storasienė keramika, kaltinės vinys – būtų randamos giliau, o buteliukai, elektros stulpų izoliatoriai, tarybinės monetos ir kiti naujesni daiktai aukščiau. Atrodo, kad visi radiniai čia pakliuvo atsitiktinai, daugiausia kaip atliekos, be to, jos buvo keletą kartų judintos kartu su žemėmis ir susimaišę.

Tiksliau datuoti magazino pastatą trūksta duomenų. Pamatų aplinkoje buvo aptikta nemažai radinių, tačiau viename gylyje, kaip minėta, rasta ir storasienės keramikos šukių, ir tarybinio laikotarpio monetų, kaltinių vinių ir elektros stulpų izoliatorių. Tarp radinių aiškiai vyravo vėlyvieji XIX–XX a. daiktai, todėl galima teigti, kad magazino statybos ir naudojimo laikotarpiu jo aplinkoje nebuvo aktyvios žmonių veiklos, susijusios su gamyba ar buitimi, paliekančios gausių atliekų. Tarp radinių buvo smulkių kaltinių vinučių, kokių gausiai rasta 2007 m. Nagurskių laikotarpio rūmų, statytų XVIII a. pradžioje, sluoksniuose. Pastato pamatai sumūryti trapiu rusvu kalkių skiediniu, kurio sudėtis labiausiai panaši į skiedinį, kuriuo buvo sutvirtinti prieš Nagurskių laikus (XVII a.) stovėjusių dvaro rūmų pamatai. Iš viso to galima daryti išvadą, kad magazinas greičiausiai buvo pastatytas XVII a., o iki XVIII a. pabaigos jau buvo apleistas ar nugriautas.

Dvaro sodybos kiemas. Perkasos 37 vieta buvo pasirinkta numanomoje Kurtuvėnų dvaro sodybos kiemo vietoje. 1598 m. dvaro inventoriuje minima, kad dvaro sodybos kieme stovėjo medinis, ant stulpų pastatytas „povalušas“ (ginklinė). 1998 m. tyrinėjimų metu telefono kabelio tranšėjoje, kultūriniame sluoksnyje buvo užfiksuotas stačias medinis stulpas. Tuo metu buvo padaryta prielaida, kad minėtas stulpas galėtų būti medinio statinio, tikėtina, kad ginklinės, dalis. Šios prielaidos nulėmė perkasos 37 vietos pasirinkimą, kuri matuota tarp Pliaterių rūmų pamato ir parko, ant keliuko nuo dabartinės Kurtuvėnų regioninio parko direkcijos rekonstruotos tvoros vartų į turgaus aikštę link. Perkasos dydis – 12x10 m.

3 pav. Perkasos 37 sienoje matomi supilto grunto sluoksniai. B. Salatkienės nuotr.

Fig. 3. Fill soil layers visible in the wall in trench 37.

30–40 cm gylyje išryškėjo išilgai perkasos išsidėstę tamsios maišytos žemės ir smėlio, maišyto su griuvenomis, ruožai. Bandyta daryti tamsiųjų ruožų pjūvius, norint išsiaiškinti jų gylį, paskirtį. Pjūviai parodė, kad tamsusis maišytos žemės ruožas vis gilėdamas „slenka“ perkasoje iš P į Š. Be to, perkasos sienose ėmė ryškėti įstriži tamsios, šviesios su griuvenomis žemės ir smėlio ruožai. Tada kilo mintis, kad perkasoje užfiksuoti žemės ruožai susidarė supylus čia įvairų gruntą – velėną, kuri supuvo ir liko tamsi maišyta žemė, griuvenas, maišytas su molingu smėliu, smėlį, plytgalius, skiedinį ir panašiai. Perkasos vietoje kultūrinio sluoksnio horizontai nesiklostė ilgą laiką, o susidarė suvertus čia iš kitur atvežtą įvairų gruntą (3 pav.). Tokia mintis paaiškino ir labai

skirtingų radinių, randamų šalimais, gausą. Visi perkasoje 37 aptikti radiniai buvo išjudinti iš savo pirminių vietų ir pakliuvo čia atvežti su gruntu. Nuo šio tyrimų momento perkasos tyrimų tikslas buvo nustatyti, koks užvežto grunto sluoksnio storis ir iš kur jis galėjo būti atvežtas, koks buvo šios vietos pirminis reljefas. Ginklinės paieškos liko pagrindiniu tikslu, tikintis, kad įžemyje gali būti išlikę jo statybos pėdsakų. Sienų pjūviuose dar geriau išryškėjo, kad čia buvo verčiamas įvairus gruntas. Ėmė aiškėti to proceso laikas ir tikslas. Šviesiajame molingo smėlio su griuvenomis sluoksnyje buvo gausiai randama storasienės ir glazūruotos keramikos, smulkių kaltinių vinių, labai daug plokštinių glazūruotų duženų. Be to, šioje žemėje buvo randama daug rusvo, su moliu tinko ir rusvo kalkių skiedinio trupinių. Tiek šviesus, molingas smėlis, tiek ir radiniai buvo labai panašūs į 2007 m. tyrinėtos Pliaterių rūmų terasos situaciją. Todėl galima daryti prielaidą, kad perkasos 37 vietoje buvo verčiamos žemės kasant pamatus Pliaterių rūmams XIX a. pabaigoje. Tuo pačiu buvo keliamas ir lyginamas pirminis žemės paviršius.

1,2 m gylyje išryškėjo išilgai perkasos einantis 1 m pločio ir 7 m ilgio rusvos maišytos žemės ruožas. Prie jo Š krašto buvo matyti glaudžiai sudėtų akmenų eilutė. Akmenys nuo 10x12x10 cm iki 30x20x25 – 35x20x25 cm dydžio. Daugiausia tai buvo apvalūs lauko riedeliukai, tik kai kurie perskelti. Ant kelių akmenų išlikę rusvo trapaus kalkių skiedinio likučių, tačiau jie labai nežymūs, todėl atrodo, kad į eilutę jie buvo sudėti po to, kai buvo išgriauti iš mūro, o ne sumūryti minėtoje eilutėje. Akmenys sudėti viena eile, tik keletas mažesnių eilutėje padėti vienas šalia kito skersai. Padarius šio darinio skersinį pjūvį paaiškėjo, kad rusvajai žemei įžemyje buvo iškastas 20 cm gylio ir 1,4 m pločio griovelis plokščiu dugnu ir suapvalintais kampais. Akmenų eilutė sudėta ant rusvosios žemės krašto. Išilginis pjūvis parodė, kad griovelio dugnas nelygus, vietomis siekia 35–38 cm gylį. Visas šis darinys panašiausias į pailgą klombą, kurios kraštas sutvirtintas akmenimis. Akmenimis apdėto takelio variantas atkrito dėl to, kad rusvoji žemė minkšta, netinkama vaikščiojimui. Šio darinio aplinkoje nebuvo aptikta jokių radinių, todėl tiksliau jo datuoti nepavyko, tačiau aišku, kad jis čia buvo prieš pradedant pilti gruntą.

Geodeziniais matavimais buvo nustatyta, kad pirminis tyrinėto ploto reljefas buvo toks: aukščiausias taškas buvo perkasos PV kampe, nuo kurio žemės paviršius žemėjo visomis kryptimis. PR kampe jis pažemėjo 87 cm, ŠR kampe 74 cm, o ŠV kampe 71 cm. Iki XIX a. pabaigos Kurtuvėnų dvaro rūmai stovėjo ant kalvelės statokais šlaitais, besileidžiančiais parko link. Atrodo, kad toks reljefas sodybos kiemui netiko, jis turėjo būti kitoje vietoje. Pasiekus įžemį paaiškėjo, kad tyrinėtame plote galėjo būti gėlių klomba akmenimis apdėtais kraštais, tačiau jokių statinių pėdsakų neaptikta. Tyrinėjimų tikslas – ginklinė – nebuvo atrasta, tačiau buvo išaiškinta šios dvaro sodybos dalies reljefo kaita.

Pagal sienų pjūvius galima rekonstruoti tyrinėto ploto užpylimo ir jo paviršiaus pakėlimo eigą. Perkasos PR kampe ir P pusėje ant tuometinio kalvelės šlaito buvo pilama tamsi žemė pakaitomis su smėliu. Toje žemėje daug įvairių laikotarpių radinių, atgabentų su gruntu. Kuo toliau į Š, tuo smėlio mažėjo, šlaitas pamažu tolygiai aukštėjo. Ant pilkos maišytos žemės buvo supiltas nestoras juodos žemės, greičiausiai su organikos liekanomis, sluoks-

nis, paskleistas ant viso šlaito nuo viršaus iki apačios. Šiame sluoksnyje buvo tokie patys įvairių laikotarpių radiniai: storasienė keramika su barokiniais kokliais ir panašiai. Toliau lyginant šlaitą ant juodos žemės buvo supilta daug šviesaus smėlio su gausiomis griuvenomis: plytomis ir jų trupiniais, skiedinio ir tinko gabalais, šukėmis ir panašiai. Kaip jau minėta, tikėtina, kad tai gruntas, iškastas iš būsimų Pliaterių rūmų pamatų duobės. Į jį pateko ką tik sugriautų medinių Nagurskių rūmų tinkas, koklių nuolaužos, krosnies molis, vinys ir kiti dirbiniai. Šis sluoksnis buvo storiausias, jame pasitaikė tamsesnės žemės su angliukais ir plytų trupiniais, koklių nuolaužų. Tai gali būti sugriautų krosnių liekanos. Ant šio sluoksnio susikaupė velėna, tikėtina, kad ji užaugo ant supilto dirvožemio. Naujai suformuotame, pakeltame ir sulygintame žemės paviršiuje buvo nutiestas takas pro Pliaterių rūmų Š fasadą, takai į parką. Tarybiniu laikotarpiu takas virto lauko keliuku, kuriuo buvo važiuojama į kultūros namus (buvusi dvaro oficina, dabar Kurtuvėnų regioninio parko direkcija). Pagaliau, rekonstravus oficinos pastatą, rekonstruotas ir keliukas – pažvyruotas, išpiltas skalda.

Svarbiausias dalykas, kalbant apie perkasos 37 radinius, yra tai, kad visi čia surinkti ankstyvesni nei XX a. radiniai buvo ne savo pirminėje vietoje. Visi kultūriniame sluoksnyje aptikti dirbiniai čia pateko kartu su atvežtu ir čia suverstu gruntu. Tik vėlyvose šiukšlių duobėse rastos tarybinio laikotarpio šiukšlės išbuvo nejudintos. Nei gylis, nei žemės sluoksnis negalėjo būti pagrindu ankstyvesniems nei XX a. radiniams datuoti. Šiuo metu negalima tiksliai nustatyti, iš kur gruntas buvo vežamas, ypač tamsi, maišyta žemė, todėl pirminė radinių vieta lieka nežinoma. Dėl tos priežasties aptariant radinius bus vadovaujamasi ankstesnių Kurtuvėnų dvaro sodybos tyrinėjimų duomenimis ir tipologija. Pagrindinės radinių grupės išliko tokios pačios kaip ir ankstesniuose tyrimuose – statybinės medžiagos ir buities daiktai bei kaulai.

Statybinės medžiagos. *Plytos*. Plytų trupinių ir didesnių fragmentų tyrinėtame plote buvo gausu. Jos buvo jau anksčiau žinomų dviejų standartų – didžiosios, 30x15,5x7,5 cm dydžio, mažosios – 27x13x6,5 cm. Didelio standarto plytų rasta mažai, daugiausia sudaužytų. Kaip buvo nustatyta 1998 m. tyrimais, tai XVIII a. pabaigoje vietoje gamintos plytos, naudotos bažnyčios statybai ir dvaro trobesiams. Mažosios plytos taip pat žinomos iš ankstesnių tyrimų. Tokios plytos gamintos Pliaterių laikų dvaro plytinėje. Šio standarto plytų daugiausia rasta velėnoje ir šiukšlių duobėse. Taip atsitiko todėl, kad gruntas tyrinėtame plote buvo pilamas prieš Pliaterių rūmų statybą, todėl į vežamą gruntą jos nepateko.

Rastas vienas statybinės keramikos fragmentas, kuris gali būti priskirtas grindų plytelių tipui. Tai buvo 13x10 dydžio ir 4,9 cm storio plytelė, taigi statybinių plytų standarto neatitiko.

Kalkių skiedinys. Smėlio su griuvenomis sluoksnyje buvo daug skiedinio gabalų. Skiedinys buvo dvejopas. Vieni skiedinio gabalai buvo rusvi, trapūs, su molio ir stambaus žvyro priemaiša. Tokio tipo skiedinys buvo aptiktas 2007 m. senesnių už Nagurskių rūmų pamatuose. Kito tipo skiedinys buvo kietesnis, su mažesne molio dalimi – tai Nagurskių laikotarpio (XVIII a.) skiedinys, užfiksuotas jų rūmų pamatuose.

Tinkas. Tarp griuvenų rasta nemažai tinko gabalų. Dalis jų buvo dažyti, keli net keletą kartų. Daugumos tinko gabalų masė buvo

identiška Nagurskių laikotarpio skiediniui, todėl jie gali būti priskirti XVIII a.

Čerpės. Perkasoje 37 čerpių rasta nedaug. Jos buvo dviejų tipų – plokščiosios ir olandiškos. Plokščiosios čerpės buvo didelio formato (nerasta sveikos čerpės, dydis nenustatytas), prastai degtos, su pirštų braukomis išorinėje pusėje. Plokščiosios čerpės datuojamos XVI–XVII a. pradžia. Daugiau rasta olandiškų čerpių duženų. Visos jos trapios, skylančios plokščiai.

Langų stiklo kaip visada rasta gana daug. Jo fragmentai skyrėsi storiu ir patinos spalva. Ploniausias 1,5–2 mm stiklas apsitraukęs stora tamsiai žalia patina. Tai yra seniausias Kurtuvėnų sodybos stiklas, o pirmosios žinios apie jį siekia 1597 m., kai dvaro inventoriuje minimi įstiklinti langai. Kiek storesnis, 3 mm storio stiklas paprastai būna aptrauktas šviesia, trapia veidrodine patina. Rasti keli lango stiklo fragmentai su pakraščiu, kuris buvo storesnis, suapvalintas. Tai standartinio dydžio langų stiklo „šibos“ fragmentai. Velėnoje ir duobėse rasta skaidraus stiklo su permatoma vaivorykštine patina, kuris ankstesnių tyrimų metu interpretuotas kaip Pliaterių laikotarpio langai. Tai įrodė 1998 m. aptiktas didelis tokio stiklo duženų kiekis, užkastas parke. Taip paslėptos duženos, likusios įstiklinus naujųjų rūmų langus. Tarybiniu laikotarpiu duobėse pasitaikė ir šiuolaikinio skaidraus langų stiklo.

Langų rėmų apkalai ir rankenėlės taip pat priskirtinos prie statybos radinių grupės. Buvo rasti 2 dekoratyviniai geležiniai apkalai ir viena puošni lenkta geležinė rankena.

Vinys. Kaip ir kiekvienais metais buvo rasta nemažai vinių. Beveik visos jos buvo kaltinės, išskyrus keletą fabrikinių, rastų tarybinio laikotarpio duobėse ir arčiau žemės paviršiaus. Vienos jų labai smulkios, o kitos stambios, didelėmis galvomis, greičiausiai naudotos statybose. Tarp vinių buvo pasagvinių. Išskirtinos vinys, kurių galvutė padaryta įskeliant vinies storąjį galą ir išplojus abu galus. Daug tokių vinių rasta 2007 m. Nagurskių rūmų sluoksnyje. Galimas dalykas, kad jos naudotos grindų lentoms prikalti.

Kokliai. Tai viena gausiausių radinių grupių. Kaip ir ankstesniais metais rasta puodyninių, frontalinių (plokštinių) ir karnizinių koklių fragmentų ir karūnėlių. Puodyninių koklių fragmentų rasta palyginti nedaug. Daugiausia tai fragmentai, kurių tipo nustatyti neįmanoma. Tik iš keleto jų galima spręsti, kad tai būta jau žinomų puodyninių koklių keturkampe ir kryžmine anga. Archajiškiausiais puodyniniais kokliais laikomi kokliai su kryžmine anga, datuojami XV a., nuo XVI a. vidurio jie keisti dubeniniais. Puodyniniai kokliai su keturkampe anga Lietuvoje žinomi nuo XIV a., o Kurtuvėnuose siejami su dvaro sodybos pradiniu laikotarpiu – XV a. pabaiga – XVI a. pradžia.

Plokštinių (frontalinių) koklių, o ypač jų kaklelių fragmentų rasta labai daug. Dalis jų buvo renesansinio tipo, su atkraščiais, dengti įvairių spalvų glazūra, tačiau tarp jų buvo ir neglazūruotų. Tenka pakartoti 2007 m. tyrimų teiginį, kad pagal paplitusias matricas jie galėjo būti gaminami ir vietoje. Koklių glazūra labai įvairių spalvų – balta, kelių atspalvių žalia, ruda, mėlyna, gelsva.

Rasti 2 koklių fragmentai, išsiskiriantys iš visų. Vienas jų gali būti priskirtas koklių su heraldiniais ženklais grupei. Nors tai mažas plokštinio reljefinio neglazūruoto koklio fragmentas, bet jame matyti heraldinės gulbės motyvas (4:1 pav.). Kitas ypatingas koklis taip pat buvo reljefinis, neglazūruotas, su arklio galvos motyvu (4:2 pav.).

Vėlyvesniais laikytini plokštieji kokliai be atkraščių, plokščiu ar reljefiniu baroko stiliaus ornamentu puoštu paviršiumi. Jau iš ankstesnių tyrimų buvo žinomi blyškiai mėlyna matine glazūra, blyškiai žalia, tamsiai ruda blizgančia glazūra dengti šio tipo kokliai. Tarp minėtų tipų koklių buvo ne tik plokštinių, bet ir karnizinių – siaurų pusapvalio pjūvio ar banguotų reljefinių juostelių – žalių, mėlynų, rudų. Tarp jų buvo ir vienas žalsvai rusvas glazūruotas koklis su karūnos motyvu.

Vėlyviausi XIX a. pabaiga – XX a. pradžia datuojami plokšti neglazūruoti ar balta blizgančia glazūra dengti grafo Zubovo koklių fabriko Aleksandrijoje kokliai, pažymėti firminiu ženklu.

Krosnies molis. Krosnies molio gabalai randami retai, daugiausia tarp griuvenų. Krosnies molio masė tanki, vientisa. Dalis fragmentų beformiai, o keli plokšti, iš koklinės krosnies. Rasta ir kalkėmis dažytų krosnies molio gabalų. Dėl jau minėtų radimo aplinkybių negalima tiksliai datuoti krosnies molio, tačiau manytina, kad kalkėmis dažyti gabalai galėjo būti iš puodyninių koklių krosnies laikotarpio.

Buities daiktai. Didžiausią buities daiktų grupę sudaro molinių žiestų puodų šukės. Iš visų rastų šukių daugiausia šonų fragmentų, tačiau nemaža kraštelių ir dugnų. Kaip matyti iš statistinės lentelės (1 lentelė), rasta storasienių redukcinio degimo, plonų rusvų puodų, glazūruotų, fajansinių ir porcelianinių indų šukių.

Storasienė keramika Kurtuvėnuose labai dažnas radinys. Pagal molio masę ir spalvą išsiskiria juodi ir rusvi puodai. Tai daugiausia puodai storomis sienomis, plačia anga, išgaubtais šonais. Jų kaklelių formos buvo penkių tipų. Vienų kakleliai „I“ formos, retai pasitaikantys, kitų kakleliai labai aukšti, atlošti, trečiųjų kakleliai trumpi, atriesti, „S“ raidės formos, o ketvirtojo tipo puodai beveik visai be kaklelio, „C“ raidės formos. Penktojo tipo kakleliai išorėje turėjo trikampio pjūvio briauną. Tarp storasienės keramikos puodų buvo puoštų horizontaliomis linijomis, banguotu raštu ir jų kombinacijomis, pasitaikė ir su banguotų linijų ir duobučių raštu. Viena šukė puošta ilgų įstrižų įkartų raštu. Storasieniai puodai naudoti virimui – nemažai apdegusių, prisvilusių puodų šukių. Kaip retesnis radinys paminėtinas mažo storasienio puodelio, galbūt stalo indo, dugnelis.

4 pav. Koklių fragmentai: 1 – su gulbės motyvu; 2 – su arklio galvos motyvu. B. Salatkienės nuotr.

Fig. 4. Stove tile fragments: 1 – with a swan motif; 2 – with a horsehead motif.

Labai nedaug neglazūruotos keramikos. Iš jų galima paminėti redukcinio degimo puodelį (kitas panašus puodelis buvo rastas atsitiktinai) ir kelias oksidacinio degimo indų šukes.

Gausiai rasta žiestų glazūruotų indų šukių – puodų, puodynių su ąsomis, ąsočių, keptuvių, jų kojelių ir rankenėlių, puodelių, dubenų, lėkščių. Jų dydis ir forma skirtingi, tačiau visų molio masė tanki, be priemaišų, jie gerai išdegti, dengti žalsva, rusva, žalia, balta glazūra. Dalis glazūruotų indų puošti geometriniais ornamentais. Daugiausia rasta glazūruotų indų šukių, iš kurių negalima nustatyti indo tipo.

5 pav. Sidabrinio stalo įrankio rankenėlė (1), varpelio fragmentas (2) ir žalvarinis antpirštis (3). B. Salatkienės nuotr.

Fig. 5. A silverware handle (1), a fragment of a small bell (2) and a bronze thimble (3).

Fajanso indų šukių taip pat buvo rasta, nors ir negausiai. Tai buvo dubenys, lėkštės, puodeliai. Pastebėta, kad fajansinių indų glazūra buvusi nepatvari, trupanti, skilinėjanti.

Rasta ir porcelianinių indų šukių. Tai puodeliai (vienas jų Kuznecovo porceliano fabriko Rygoje gaminys), lėkštelės, indų rankenėlės. Kaip ir kiekvienais metais rasta kavos servizo lėkštelės su mėlynu augaliniu ornamentu šukė. Šių indų randama beveik kasmet, tarsi sudaužytas servizas būtų išmėtytas po visą dvaro sodybą.

Pažymėtina, kad 2008 m. rasta nemažai stiklinių indų – ornamentuotų taurių ir taurelių, indelių kraštelių, stiklinio indelio ąselė. Paminėtinos ir įvairių stiklinių butelių šukės. Tarp jų buvo rankų darbo tamsaus stiklo butelių ir įvairios paskirties buteliukų. Išskirtinas stačiakampio skerspjūvio stiklinis butelis nuo skysto muilo su užrašu ant šono – pagamintas F. Pulso fabrike Varšuvoje.

Perkasoje 37 rasta 11 monetų. Tik kelios iš jų ankstyvesnės – LDK 1666 m. šilingas, LDK 1786 m. 3 grašiai, Rusijos 1759 m. 1 kapeika. Be to, rasta keletas XIX a. Rusijos monetų, o kitos buvo tarybinio laikotarpio. Tarp radinių buvo švininių šratų, šovinių gilzių, kulka, kelios metalinės sagos.

2008 m. tyrinėjimų metu rasta labai daug gyvulių kaulų, ilčių, dantų, ragų. Tai stambių ir smulkių raguočių, kiaulių, paukščių kaulai, žandikauliai su dantimis ir paskiri dantys.

Rasta ir tokių dirbinių, kurie iki šiol Kurtuvėnuose dar nebuvo žinomi. Tai fajansinis žaisliukas antelė, 2 tuščiaviduriai sidabrinių stalo įrankių (peilių?) koteliai (5:1 pav.), metalinio varpelio fragmentas (5:2 pav.), žalvarinis antpirštis (5:3 pav.), kaulinės rankenėlės fragmentas, 2 smulkūs žalvariniai apkalėliai, žalvarinis skriestuvas, mažas kaulinis peiliukas, gal popieriui pjaustyti (6 pav.). Vienas rečiausių radinių yra švininė prekybinė plomba su įrašu „STEMPEL“ (7 pav.). Iki šiol nebuvo rasta baltų glazūruotų su mėlynais raštais koklių. Tokio tipo karnizinis koklis – siaura, pusapvalė juostelė, puošta mėlynais augaliniais motyvais – yra pirmas tokio tipo radinys Kurtuvėnuose. Perkasos 37 dirbiniai gausa, įvairove, retais radiniais labai praturtino Kurtuvėnų dvaro sodybos praeities medžiagą.

6 pav. Kaulinis peiliukas. B. Salatkienės nuotr.

Fig. 6. A bone knife.

7 pav. Švininė plomba. B. Salatkienės nuotr.

Fig. 7. A lead seal.

0 1 cm

Perkasos Nr. / Trench No.			Š17T	36	37	Iš viso / Total
Keramika Pottery	Storasienė / Thick walled			39	883	922
	Žiesta / Thrown	*R*			96	96
		O	2	37	230	329
	Glazūruota / Glazed		44	58	1221	1323
	Fajansas / Faience			2	247	247
	Porcelianas / Porcelain		3	26	168	197
Kokliai Stove tiles	Puodyniniai / Pot-shaped	Keturkampe anga / Square mouth			170	170
		Kryžmine anga / Cruciform mouth			23	23
	Plokštiniai / Flat stove tiles		180	5	1934	2139
Čerpės Roof tiles	Plokščios / Flat		97		3	100
	Olandiškos / Dutch tiles		2	2	87	91
Stiklas Glass	Langų / Windows			53	396	449
	Indai / Vessels		1	89	444	534
Dirbiniai Artefacts	Vinys / Nails			78	446	324
	Kiti / Other		38	45	178	261
Kaulai / Bones			8	112	3924	4044
Tinkas / Plaster			2	5	161	168
Skiedinys / Lime mortar			1	6	138	145
Iš viso / Total			378	557	10627	11562

1 lentelė. Suvestinė statistinė radinių lentelė.

Table 1. Consolidated statistical table for the finds.

2008 m. radiniai panašūs į ankstesnių tyrinėjimų radinius tipologijos ir chronologijos požiūriu. Seniausiais radiniais ir toliau lieka puodyniniai kokliai keturkampe anga ir redukcinio degimo storasienė keramika, datuojama XV a. pabaiga – XVI a. pradžia. Vėlyviausi yra šiuolaikinis langų stiklas, stiklinių butelių šukės, šiuolaikinių plytų trupiniai, vėlyvos monetos ir panašiai. Todėl 2008 m. radiniai telpa į ankstesnių tyrinėjimų nustatytas Kurtuvėnų dvaro sodybos chronologines ribas – XV–XX a.

The grounds of Kurtuvėnai manor

The excavations, begun in 1995 and connected with the restoration of the manor, were continued on the grounds of Kurtuvėnai manor (Šiauliai District) in 2008. Two places were excavated: in Kurtuvėnai's former town marketplace (test pits 1–19T, 38.75 m^2 and trench 36, 384 m^2) and in the manor courtyard (trench 37, 120 m^2) between the manor house and the park. A total area of 542.75 m^2 was excavated.

No valuable cultural layer was found in the marketplace. The foundations of a 19x13 m storehouse oriented in a NE – SW direction (Figs. 1–2) was unearthed in trench 36 in the NE part of the marketplace. The storehouse was probably built in the 17th century, and by the late 18th century it was already derelict or had been demolished.

Trench 37, 12x10 m in size, was excavated at what was thought to be the site of the Kurtuvėnai manor courtyard (Fig. 3). Mixed earth dug in the late 19th century from the ditch for the foundation of Pliateriai manor, was found in it. Many diverse finds from previous eras were collected from the fill soil (Table 1): bricks, lime mortar, plaster, roof tiles, window glass, window fittings, nails, stove tiles (Fig. 4), pottery, and various other artefacts (Figs. 5–7). The 2008 excavations and finds did not change the already established chronology of Kurtuvėnai manor, i.e. the 15th–20th centuries.

Saulius Sarcevičius

Lentvario dvaro sodyba

2008 m. archeologiniai žvalgomieji tyrimai atlikti Lentvario dvaro sodybos (Trakų r.) teritorijoje. Archyviniuose dokumentuose Lentvaris minimas XVI a. pabaigoje, kai jis atiteko Tomui Sapiegai. XVIII–XIX a. pradžioje jį valdė N. Dombrovskis, 1819 m. – Šachnai ir Izdebskiai. 1819 m. tyrinėjamoje teritorijoje nurodoma buvus tik ūkinius pastatus, 1848 m. „statybinėse prievolėse" minimi tiktai valstiečių bei ekonominiai pastatai. Todėl tikėtina, kad grafas Juzefas Tiškevičius buvo pirmasis, įrengęs čia dvaro sodybą. J. Tiškevičius šiose vietose 16 valakų dydžio sklypą įsigijo 1850 m. Jam valdant suformuota sodyba su neogotikiniais pastatais. Apie 1870 m. sodyboje apsigyveno J. Tiškevičiaus sūnus Aleksandras su žmona Marija Puslovskyte. Po J. Tiškevičiaus mirties (1891 m.) sodyba atiteko kitam sūnui – Vladislovui Tiškevičiui. Ji užėmė apie 4000 margų (1 margas – apie 0,5 ha). Tiškevičiai dvarą valdė iki 1939 m.

Dvaro rūmai ir ūkiniai pastatai buvo pastatyti valdant grafui J. Tiškevičiui XIX a. II pusėje. Daugelis šių pastatų išliko iki mūsų dienų, tik pakeista jų paskirtis arba jie buvo perstatyti (dvaro rūmai iš pagrindų perstatyti 1899 m.).

Dvaro sodyba buvo įrengta labai gražioje vietoje – Lentvario ežero Š krante. Pats ežeras, prieš apsigyvenant čia J. Tiškevičiui, galėjo būti gerokai mažesnis. Apie tai, kad ežeras buvo išplėstas, užsimenama keliuose darbuose. 1850–1873 m. buvo supiltas ir pylimas per ežerą, vedęs į sodybą. XIX a. viduryje pylimas baigėsi tiltu. Yra išlikusi dvaro ikonografinė medžiaga: V. Ordos piešiniai, Janarjevo raižiniai. Tiltas baigėsi vartais, prieš vartus buvo sargo namelis. Vartus puošė smailėjančios arkos, 2 aukšti bokšteliai, tarp kurių buvo įkomponuota stambi, iš ketaus nulieta žirgo skulptūra. Gamybinis sektorius (vinių fabrikas) buvo įkurtas apie 1870 m. Maždaug tuo metu